

KATONAZENE
– GONDOLATOK A XV. GYÖNGYÖSI GITÁRFESZTIVÁL APROPÓJÁBÓL

Author(s) / Szerző(k):

Mező Kristóf Szíriusz
Kocka Kör
(Hungary)

E-mail:

sziriusz.mezo1@gmail.com

Cite: Mező Kristóf Szíriusz (2025): Katonazene – Gondolatok a XV.
Idézés: Gyöngyösi Gitárfesztivál apropójából. *Lélektan és hadviselés – interdiszciplináris folyóirat*, VII. évf. 2025/2. szám. 107-110.
Doi: <https://www.doi.org/10.35404/LH.2025.2.107>

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License.

EP / EE: Ethics Permission / Etikai engedély: KFS/2025/LH0012

Reviewers: *Public Reviewers / Nyilvános Lektorok:*

- Lektorok:**
1. Erzsébet Lestyán (Ph.D.), Gál Ferenc Egyetem
 2. Olteanu Lucian (Ph.D.), Gál Ferenc Egyetem

Anonymous reviewers / Anonim lektorok:

3. Anonymous reviewer (Ph.D.) / Anonim lektor (Ph.D.)
4. Anonymous reviewer (Ph.D.) / Anonim lektor (Ph.D.)

Abstract

A XV. Gyöngyösi Nemzetközi Gitárfesztivál 2025. július 24-27. között került megrendezésre. Noha a rendezvény korántsem a katonazenét állította a középpontba (elsősorban romantikus latin dallamok szerepeltek a repertoárban), mégis elgondolkodtató volt azzal kapcsolatban, hogy a történelem során mi okozhatta, hogy egyes hangszerek „katonásabb, harciasabb”, még más hangszerek „békésebb” felhasználásra (is) kerültek.

Keywords: katona, zene, gitár

Disciplines: hadtudomány, zenetudomány

Absztrakt

MILITARY MUSIC – THOUGHTS ON THE OCCASION OF THE 15TH GYÖNGYÖS GUITAR FESTIVAL

The 15th Gyöngyös International Guitar Festival was held between July 24-27, 2025. Although the event did not focus on military music (the repertoire mainly included romantic Latin melodies), it was still thought-provoking about what could have caused some instruments to be used in a more "military, warlike" way, while others were used in a more "peaceful" way throughout history.

Kulcsszavak: military music, guitar, musical instrument

Diszciplinák: military science, musicology

A katonazene az ősidőktől fogva kísérője mind a saját csapatok lelkesítésének és irányításának, mind az ellenfél demoralizálásának. E célokat éneklés, kántálás, füttyülés mellett hangszeres zene is szolgált (lásd: Mező, 2014).

A hangszerek „arzenálját” tekintve a legközismertebbek talán az ütős hangszerek (lásd például: dob) és a fúvós hangszerek (lásd a harci kürttől a trombitáig terjedő változatos hangszereket) katonai célú alkalmazásai. A billentyűs hangszerek, illetve a húros hangszerek ezekhez képest ritkábban jutottak katonazenei szerephez – különösen harctéri alkalmazásban. Ennek oka lehet:

- a hangerőbeli különbség. Egy dob vagy egy kürt hangja távolabbra ér, messzebbre elhallatszik, mint egy klasszikus gitár megpengetett húrjának a hangja, s így az előző hangszerek alkalmasabbak a csapatok irányítására, mint az utóbbiak;

- a méretből (térbeli kiterjedésből) és súlyból eredő mozgathatóságbeli, szállításieltérések. Egy zongora vagy orgona például kevésbé tesz lehetővé gyors helyváltoztató mozgást a katonazenészeknek, mint a már említett kürt vagy dob, s ez fontos szempont lehet olyankor, amikor a zenészeknek is mobilisnak kell lenniük gyors mozgást igénylő támadó vagy védekező műveletek, esetleg visszavonulás során.

- a hangszerek megjelenése, ismertetése és elterjedése közötti különbség is hatással lehetett arra, hogy melyik hangszerekből váltak harctéri alkalmazásban is jellemző katonazenei eszközök, s melyeknek nem, vagy csak később jelent meg ilyen célú felhasználása. A legkorábbi ismert dobok például kr.e. 6000-re datálhatók (több mint nyolcezer éve ismert hangszerről van tehát szó, ami persze szerkezeti komplexitásában, anyagában, formájában, méretében egyaránt nagy változa-

tosságot mutat napjainkban is – v.ö.: Sachs, 1940). Mintegy három és félezer éve, Kr.e. 1500 körül jelentek meg a kürtök állatszarvból készített kezdeti formái, illetve az egyiptomi és közel-keleti kultúrából származó fémtrombiták (Sachs, 1940). E több ezer éve ismert hangszerekhez képest azonban „mindössze” néhány százéves múlttal rendelkezik például az orgona (a csőorgonák formája a 16. század végén jelent meg – lásd: Arnold, 1995) és a még „fiatalabb” pianino (a korai álló zongorák a 18. században jelentek meg – v.ö.: Pollens, 1995), vagy az 1700 körül Bartolomeo Cristofori találámanyaként: a versenyzongora (lásd: Good, 2001). És még ezekhez a hangszerekhez képest is rövidebb múlttal rendelkezik az 1850 körül megjelent (Torres-féle testformával bíró) klasszikus gitár (Wade, 2010), és az 1931-ben megjelent elektromos gitár (Millard, 2004). Megjegyzendő ugyanakkor, hogy más húros hangszerek – lásd a lantot például – már az ókortól ismertek.

A katonazene azonban nemcsak háború során, hanem békeidőben és/vagy a háttországban is hatékony attitűdformáló erővel bír a közönségére nézve. Korántsem véletlen, hanem nagyon is praktkus szempontok játszhattak tehát közre például a verbunk-kommandók zenei háttérének kialakulásában.

„A pozsonyi országgyűlés az 1715. évi törvény VIII. cikke-lyében a bécsi udvar befolyására törvényerőre emelte az állandó közös hadsereg föllállítását. Ezt követően rendszeressé vált a katonatoborzás Magyarországon. II. József 1780-tól az eddigi szabad verbuválást (ném. Werbung = „toborzás”, „verbuválás”) szabályozva, körzetekre osztotta az országot, ahol Verbunk Kommandók, vagyis toborzó parancsnokságok végezték a hadkiegészítést. Elsőként a gyalog- és határőr-, majd később a huszár-ezredek toborzókörzetei alakultak meg (Pécsi, 1989)” – írja Mező Ferenc (2014, 88. o.) lélektani hadviselésről szóló könyvében.

A hangszerek közötti fent bemutatott különbségek azonban nem jelentik azt, hogy az újabb, modernebb hangszerek kiszorulnának a katonazenéből és/vagy a katonai szolgálatukat töltő – akár amatőr – zenészek életéből. Sőt: e hangszerekre (is) jellemző lehet, hogy a katonai céloktól függetlenül, a katonák lelki életét, hangulatát, egyéni temperamentumát is szolgálhatják. Az egyik ilyen hangszer a gitár és a rá jellemző dallamvilág, ami békeidőben, s a civil lakosság körében (is) népszerű – ha tetszik: a lelki békét szolgáló – melódiákat képes megszólaltatni, s sajátos asszociációkat képes elindítani. Ahogy tette ezt jelen cikk szerzőjével is, aki maga is részese lehetett a XV. Gyöngyösi Nemzetközi Gitárfesztiválnak 2025. július 24-27. között (1. ábra).

1. ábra: a XV. Gyöngyösi Gitárfesztivál plakátja

Irodalom

Arnold, Corliss Richard (1995). *Organ Literature: Historical Survey*. Rowman & Littlefield Publishers. Doi: <https://doi.org/10.5771/9781461670261>

Good, E. (2001). *Giraffes, black dragons, and other pianos: A technological history from Cristofori to the modern concert grand*. Stanford University Press.

Millard, A.J. (2004). *The Electric Guitar: A History of an American Icon*. Johns Hopkins University Press

Mező Ferenc (2014): *PSYOPS – avagy: kalandozás a hadak útján, a pszichológia ösvényein, a történelem útvesztőiben*. Kocka Kör, Debrecen.

Pécsi Géza (1989): *Kulcs a muzsikához*. Tankönyvkiadó, Budapest.

Pollens, S. (1995). *The early pianoforte*. Cambridge University Press.

Sachs, C. (1940). *The history of musical instruments*. W. W. Norton.

Wade, G. (2010). *A concise history of the classic guitar*. Mel Bay Publications.